

БАТЛАВ:

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН П.НАРАНБАЯР**

2026 оны 04 дүгээр сарын 29-ний өдөр

**НИЙГМИЙН СҮЛЖЭЭНД ХҮҮХДИЙН ОРОЛЦООГ ЗОХИЦУУЛАХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

1.1. Хууль зүйн үндэслэл:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургаадугаар зүйлийн 11-д “Гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн ашиг сонирхлыг төр хамгаална” хэмээн зааж, хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах асуудлыг хуульчлан баталгаажуулсан бөгөөд Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын 24 дүгээр зүйлийн 1-д “Аливаа хүүхэд яс үндэс, арьсны өнгө, хүйс, хэл, шашин шүтлэг, үндэсний буюу нийгмийн гарал, хөрөнгө чинээ болон төрсөн байдлаар алагчлагдахгүйгээр өөрийн гэр бүл, нийгэм, төрийн зүгээс насанд хүрээгүйнхээ хувьд шаардлага бүхий хамгаалалт эдлэх эрхтэй” гэж, Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц “хүүхдийн бие бялдар, оюун ухаан гүйцэд төлөвшөөгүйн улмаас түүнийг төрөхөөс өмнө болон төрсний дараа онцгой халамж, хамгаалалт, түүний дотор эрх зүйн зохих хамгаалалт шаардлагатай” талаар дурдаад, тус конвенцын 16 дугаар зүйлийн 1-д “Нэг ч хүүхдийн хувийн болон гэр бүлийн амьдрал, орон байрны халдашгүй байдал болон захидал харилцааны нууцад хөндлөнгөөс, хууль бусаар буюу дур мэдэн оролцох, эсхүл түүний нэр төр, алдар хүндэд хууль бусаар халдаж болохгүй” гэж, 19 дүгээр зүйлийн 1-д “Оролцогч улсууд эцэг эх, хууль ёсны асран хамгаалагч, хүүхдийг эрх бүхий асран халамжилж байгаа бусад хүн хүүхдийг бие бялдар, сэтгэл зүйн хувьд л хэлбэрээр дарамтлах, доромжлох, сөргөөр ашиглах, хайр халамжгүй орхих, зүй бусаар хандах, хэрцгийгээр харьцах, албадан хөдөлмөрлүүлэх буюу бэлгийн хүчирхийллээс хамгаалах зорилгоор хууль тогтоох, захиргааны, нийгмийн болон гэгээрлийн бүхий л шаардлагатай арга хэмжээг авна” гэж тус тус заасан байна.

Ийнхүү Монгол улсын Үндсэн хууль болон нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенцоор хүлээсэн хүүхдийн эрхийг хамгаалах, зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэхэд шаардлагатай бүхий л арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх үүргийн дагуу Монгол Улсын Их Хурлаас 2024 оны 01 дүгээр сарын 17-ны өдөр Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг баталсан бөгөөд тус хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.1-д “Эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч гэр бүлийн орчинд, хуулийн этгээд хуульд заасан эрх эдэлж, үүргээ хэрэгжүүлэхдээ хүүхдийг эрүүл мэнд, оюун санаа, хүмүүжил, төлөвшилд нь сөргөөр нөлөөлөх бүх төрлийн хориотой, хүүхдэд хортой агуулгаас хамгаална” гэж, 25.3-т “Хүн, хуулийн этгээд хүүхдийг цахимаар урхидах, дээрэлхэх, дарамтлахыг хориглоно” гэж тус тус хуульчилсан.

Мөн Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн 7.1-д “Хүүхэд гэмт хэрэг, зөрчил, хүчирхийлэл, бие махбодын шийтгэл, сэтгэл санааны дарамт, үл хайхрах байдал болон мөлжлөгийн аливаа хэлбэрээс нийгмийн бүх орчинд хамгаалагдах эрхтэй” гэж, 7.3-т “Хүүхэд өөрийн нэр төр, гэр бүлийн амьдрал, хувийн мэдээлэл, орон байрны халдашгүй байдал, хувийн орон зайгаа хамгаалуулах эрхтэй” гэж тус тус заасан байна.

Түүнчлэн Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны 2.3.2-т “Хүүхдийн эрх, хөгжил, хамгааллын тогтолцоог бэхжүүлж, хүүхэд, гэр бүлд ээлтэй, тэгш боломж бүхий нийгмийн хамгааллын бодлогыг хэрэгжүүлэн, олон үндэстний гэр бүлээс гаралтай, хөгжлийн бэрхшээлтэй, шилжин суурьшигчид, эмзэг болон эрсдэлт бүлгийн гэр бүлийн хүүхдүүдийн тэгш эрх, аюулгүй байдлыг хангана” гэж, Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 2.1.1.5-д “Нийгмийн бүхий л орчинд хүүхдийн сайн сайхан байдлыг хангаж, гэр бүл төвтэй, салбар дундын хүүхэд хамгааллын үндэсний тогтолцоог бэхжүүлнэ” гэж, 2.2.4.4-т “Хүүхэд, залуучуудыг сургалтын байгууллагын орчинд цахим эрсдэлээс хамгаалах, аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр стандарт боловсруулж, мөрдөнө” гэж, 4.1.1.4-т “Бүх нийтэд хүний эрх, жендэрийн боловсрол олгох үндэсний тогтолцоог хөгжүүлж, цахим орчин дахь ялгаварлал, хүчирхийллээс хамгаалах тогтолцоог бэхжүүлнэ” гэсэн зорилтыг тус тус дэвшүүлжээ.

Иймд дээрх хууль, бодлогын баримт бичигт тусгагдсан зорилт, арга хэмжээний хүрээнд нийгмийн сүлжээг ашиглахад хүүхдэд насны хязгаарлалт тогтоож, цахим орчинд хүүхдийн эрхийг хамгаалах, аливаа эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, хяналт, хариуцлагын үр дүнтэй тогтолцоог бэхжүүлэх зорилгоор Нийгмийн сүлжээнд хүүхдийн эрхийг зохицуулах тухай хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуульд нийцүүлэн боловсруулна.

1.2. Практик шаардлага:

Цахим орчин дахь хүүхдийн аюулгүй байдлын талаар үндэсний суурь судалгаа (2020)-нд дурдсанаар 7-12 настай хүүхдүүдийн 50 хувь, 13-18 настны 77 хувь нь фейсбүүк хэрэглэдэг бөгөөд тэдгээрийн 87 хувь нь ямар нэг хэлбэрийн цахим халдлагад өртсөн байна.

Цахим орчин дахь хүүхдийн эсрэг гэмт явдлын шалтгаан, нөхцөл, урьдчилан сэргийлэх арга зам (2021) судалгаагаар өсвөр үеийнхний 92 хувь нь интернэт хэрэглэдэг бөгөөд хүүхдэд учрах эрсдэлд хамгийн их нөлөөтэй (68.2%) хүчин зүйлээр интернэт орчныг тодорхойлсон байна. Мөн судалгаанд оролцсон хүүхдүүдийн 14.6 хувь нь цахим орчинд хүчирхийлсэн, басамжилсан, садар самуун агуулгатай үйлдэл хийхийг тулгасан шаардлагад өртөж байжээ.

Харилцаа холбооны зохицуулах хорооноос хийсэн “Цахим орчин дахь хүүхдийн аюулгүй байдал ба зохицуулалт” (2021) судалгааны тайланд дурдсанаар судалгаанд оролцсон 13-18 насны нийт хүүхдийн 71 хувь нь өдөр бүр цахим орчинд давтамжтай нэвтэрдэг бөгөөд 96 хувь нь фейсбүүк, 89 хувь нь фейсбүүк мессенжер

ашигладаг гэсэн байна. Мөн 13-18 насны хүүхдүүд гэртээ интернэтэд ороход аав, ээжийн эзгүйд орох хандлага өндөр буюу 89 хувьтай байна.

Цахим орчин дахь ялгаварлан гадуурхалтаас үүдэн хүүхдүүд өөртөө итгэлгүй болох, нийгмийн харилцаанд орохоос айж эмээх, улмаар амиа хорлох шалтгаан нөхцөлийг бий болгож байна. Мөн цахим орчинд бусадтай харилцаа тогтоож, улмаар гэмт хэргийн хохирогч болох тохиолдол ч нэмэгдсээр байна.

Зөрчлийн тухай хуульд хүүхдийн эрхийн зөрчилд хамаарах зөрчлийг заасан ч цахим орчин дахь хүүхдийн эрхийн зөрчил, хүүхдийн эсрэг бэлгийн дарамт, хүчирхийлэл, бэлгийн мөлжлөгийн шинжтэй зохицуулалтыг нарийвчлан тусгаагүй байна. Цагдаагийн байгууллагын мэдээлэл, судалгаанаас үзэхэд Зөрчлийн тухай хуулийн 6.20 дугаар зүйлээр 2015-2019 оны хооронд нийт 860 зөрчил бүртгэгдэж байсан бол 2024 онд 2192 болж нэмэгдсэн байна.

Орчин үеийн цахим технологийн сөрөг хүчин зүйлийн нөлөөллөөс хүүхдийн эрхийг хамгаалахтай холбоотой асуудлаар олон улсын байгууллагууд ихээхэн анхаарал хандуулж, олон төрлийн арга хэмжээ зохион байгуулах болсон бөгөөд Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага (OECD)-аас өмнө гаргасан "Цахим орчин дахь хүүхдийг хамгаалах тухай зөвлөмж"-ийг шинэчилж, "Цахим орчин дахь хүүхэд" гэсэн нэртэйгээр 2021 оны 05 дугаар сарын 31-ний өдөр дахин гаргасан байна.

Тус зөвлөмжийн зорилго нь наг талаас хүүхдийг цахим орчны эрсдэлээс хамгаалах бол нөгөө талаас цахим орчноос хүүхдэд өгч болох боломж, ашиг тусыг дэмжих, энэ хоёр харилцан хамаарал бүхий хүчин зүйлийн хоорондын тэнцвэрийг бүрдүүлэхэд чиглэжээ. Шинэчлэгдсэн зөвлөмжид цахим орчны нарийн төвөгтэй байдлаас үүдэлтэйгээр хүүхдийн хувийн нууц, хувийн мэдээллийг хамгаалах хэрэгцээ, шаардлага нэн чухлаар тавигдаж байгааг хүлээн зөвшөөрч, олон талын оролцогчдын хүлээх үүрэг, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг тодорхойлсон байна.

Манай улсын хувьд Монгол Улсын Их Хурлаас 2024 оны 01 дүгээр сарын 17-ны өдөр баталсан Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 25 дугаар зүйлээр хэвлэл мэдээлэл, өргөн нэвтрүүлэг, цахим орчин дахь хүүхэд хамгаалалтай холбоотой харилцааг зохицуулж байгаа боловч "цахим орчинд хүүхдийн эрхийг хэрхэн хамгаалах, цахим гэмт хэргээс тухайлбал, цахим орчин дахь бэлгийн хүчирхийлэл, зүй бус зар сурталчилгаа, хуурамч мэдээ, мэдээллээс хамгаалах, сөрөг агуулгатай контентын хандалтыг хязгаарлах, арилгахтай холбоотой цогц харилцааг тусгайлан зохицуулаагүй байна. Түүнчлэн, тодорхой насны хязгаарлалттайгаар нийгмийн сүлжээний платформыг ашиглах талаар хуульд тодорхой зохицуулалт тусгаагүй байна.

Австралийн Засгийн газар цахим орчин дахь сөрөг нөлөөллөөс хүүхдийг хамгаалах зорилгоор 2024 оны 11 дүгээр сард "Нийгмийн сүлжээний доод насны хязгаарыг тогтоох"-той холбоотой хуулийг баталсан бөгөөд 16-аас доош насны хүүхдийг нийгмийн сүлжээнд нэвтрэхийг хориглосон.

Тодруулбал, Австралийн хүүхдүүдийн 80 хувь нь Youtube, TikTok, Instagram, Snapchat зэрэг платформыг ашигладаг бөгөөд насны хязгаарлалтгүй, хяналтын механизм хангалтгүй зэргээс шалтгаалан насанд хүрээгүй хүүхэд аливаа

шүүлтүүргүйгээр мэдээ, мэдээлэл авах, гэмт хэргийн хохирогч болж байгаа тул ийнхүү хуулиар зохицуулах арга хэмжээ авч буйгаа зарлажээ.

Тус хуулийн дагуу нийгмийн сүлжээний платформ хөгжүүлэгч, үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагууд 16-аас доош насны хүүхдийг нэвтрүүлэхгүй, хаяг үүсгэхгүй байх үүрэг хүлээсэн бөгөөд уг үүргээ биелүүлээгүй бол торгуулийн шийтгэл оногдуулахаар хуульчилсан байна. Нөгөө талаар энэ нь тухайн хүүхэд болон эцэг, эхэд ямар нэгэн үүрэг, хариуцлага хүлээлгэхгүй байх талаар мөн дурджээ.

Харин Франц Улсын хувьд 15-аас доош насны хэрэглэгч нийгмийн цахим сүлжээнд нэвтрэхэд заавал эцэг, эхийн зөвшөөрөл авахыг шаарддаг байна. Энэ мэтчилэн АНУ, Австрали, Япон, Итали, БНСУ, Швед, ОХУ, ИБУИНВУ, БНХАУ зэрэг улс орнууд цахим орчинд хүүхдийн эрхийг хамгаалах талаарх бодлогоо тодорхойлж, нарийвчилсан зохицуулалт бүхий хуулиудыг баталжээ.

Иймд дотоод хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулах хүрээнд хүүхэд нийгмийн сүлжээний платформыг ашиглахад тодорхой насны хязгаар тогтоож, хүүхдийн эрүүл мэнд, оюун санаа, хүмүүжил, төлөвшилд нь сөргөөр нөлөөлөх контент, бүтээл, мэдээ мэдээлэл, зар сурталчилгаанд өртөхөөс сэргийлэх, цахим гадуурхал, дарамт зэрэг цахим орчны эрсдэлт нөхцөлд орохоос хамгаалах зайлшгүй шаардлага тулгарч байна.

Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 25.11-д "Цахим орчинд хүүхдийг хориотой болон хүүхдэд хортой агуулгаас урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах журмыг цахим хөгжил, харилцаа холбооны, хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн болон хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүд хамран батална" гэж заасны дагуу уг журмыг хожуу буюу 2025 оны 03 дугаар сарын 28-ны өдөр баталсан байх бөгөөд журмын хэрэгжилтийн талаарх мэдээлэл байхгүй байна.

Монгол Улсын Их Хурлаас Үндсэн хуулиар баталгаажуулсан хүний эрх, эрх чөлөөг захиргааны хэм хэмжээний акт гарган зохицуулахыг хязгаарлах бодлого баримталж байгаа энэ цаг үед дээрх асуудлыг журмаар бус хуулийн хүрээнд нарийвчлан зохицуулах нь зүйтэй байна.

Эдгээр практик нөхцөл, шалтгааны улмаас цахим орчинд хүүхдийн мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах, хүүхдийг цахимаар урхидах, дээрэлхэх, дарамтлах зэргээр эрсдэлт нөхцөл өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, хүүхдийн эрүүл мэнд, оюун санаа, хүмүүжил, төлөвшилд нь сөргөөр нөлөөлөх бүх төрлийн хориотой, хортой агуулгаас хүүхдийг хамгаалах, түүнд тавих хяналт, хариуцлагын тогтолцоог бэхжүүлэх зорилгоор Нийгмийн сүлжээнд хүүхдийн оролцоог зохицуулах тухай хуулийн төслийн боловсруулах шаардлага үүсэж байна.

Хоёр. Хуулийн төслийн ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ:

Хуулийн төслийн зорилго нь 16 насанд хүрээгүй хүүхдийн мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах, хүүхдийг нийгмийн сүлжээнээс шалтгаалсан эрүүл мэнд, оюун санаа, хүмүүжил, төлөвшилд үзүүлэх сөрөг нөлөөллөөс сэргийлэх, гэмт хэрэг, зөрчил, халдлагад өртөхөөс хамгаалах зорилгоор хүүхдийг "насны хязгаарлалттай нийгмийн сүлжээ"-нд бүртгэхэд оршино.

Нийгмийн сүлжээнд 16 насанд хүрээгүй хүүхдийг бүртгэхийг хязгаарлах нь Монгол Улсад анхны тохиолдол учир Нийгмийн сүлжээнд хүүхдийн оролцоог зохицуулах тухай хуулийн төсөл анхдагч хуулийн төсөл байх бөгөөд нийт 5 бүлгээс бүрдэнэ.

Хуулийн төслийн нэгдүгээр бүлэг хуулийн зорилт, үйлчлэх хүрээ, мөн нэр томъёоны тодорхойлолтыг, хоёрдугаар бүлэгт насны хязгаарлалттай нийгмийн сүлжээ, түүнийг эрхлэгчийн чиг үүргийг, гуравдугаар бүлэгт, төрийн байгууллага, албан тушаалтны чиг үүрэг, дөрөвдүгээр бүлэг гомдол мэдээлэл гаргах, түүнийг хянан шийдвэрлэх журмыг, тавдугаар бүлэгт хууль зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлагатай холбоотой зэрэг зохицуулалтыг нийт 44 зүйл, заалтаар тус тус тусгана.

Хуулийн төслийн зохицуулалтын хүрээнд насны хязгаарлалттай нийгмийн сүлжээнд 16-аас доош насны хүүхдийг бүртгэхгүй байх эрх зүйн үндсийг тогтоох ба насны хязгаарлалт бүхий нийгмийн сүлжээний жагсаалтыг батлах чиг үүргийг Цахим хөгжил, харилцаа холбооны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад олгоно.

Мөн хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой авагдах арга хэмжээний талаар уг хуулийн дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн төсөлд тусгана.

Гурав. Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал:

Нийгмийн сүлжээнд хүүхдийн оролцоог зохицуулах тухай хууль батлагдсанаар Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээгээр хүлээсэн хүүхдийг аливаа эрсдэлээс хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх, үүргээ биелүүлэх ба 16-аас доош насны хүүхдийн нийгмийн сүлжээнд бүртгэхийг хориглосноор насны хязгаартай хэрэглэгчийг нийгмийн сүлжээнээс шалтгаалсан зөрчил, халдлагад өртөхөөс сэргийлнэ.

Дөрөв. Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, түүнийг хэрэгжүүлэх зорилгоор цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаарх санал:

Энэхүү хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хууль тогтоомжтой нийцүүлэн боловсруулна.

Хуулийн төсөлтэй уялдуулан Зөрчлийн тухай хууль, Харилцаа холбооны тухай хууль, Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон тус хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хууль боловсруулна.